

O‘quvchilarda estetik didni shakllantirishda tasviriy san’atning ta’siri

Xasanova Sitora Shuhrat qizi

Navoiy Ixtisoslashtirilgan Madaniyat maktabi
“Ma’daniy -ma’rifiy tadbirlarni badiiy bezash” kafedrası
maxsus fan o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘quvchilarda estetik didni shakllantirishda tasviriy san’at fanining o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Estetik tarbiyaning asosiy yo‘nalishlari, badiiy idrokni rivojlantirish metodlari hamda san’at asarlari orqali go‘zallikni his etish, uni qadrlash va amalda ifodalash jarayonlari yoritilgan. Maqolada o‘qituvchi tomonidan estetik tarbiya berishda qo‘llaniladigan innovatsion pedagogik yondashuvlar, san’at asarlarining o‘quvchi shaxsiy kamolotiga ko‘rsatadigan ijobiy ta’siri ilmiy asosda tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: estetik tarbiya, estetik did, tasviriy san’at, go‘zallik, badiiy idrok, ijodiy tafakkur, san’at asari, estetik qadriyatlar, tarbiya.

Insonning ma’naviy kamolotida estetik tarbiya muhim o‘rin tutadi. Estetik did – bu go‘zallikni his etish, uni anglash va yaratish qobiliyati bo‘lib, u insonning ruhiy dunyosi, hayotga bo‘lgan qarashi va xulq-atvorini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu bois, estetik tarbiya yosh avlodning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Tasviriy san’at – bu estetik didni shakllantirishning eng ta’sirchan vositalaridan biridir. Chunki san’at asarlari inson qalbiga bevosita ta’sir etadi, unda go‘zallikka, nafislikka, mehnat va yaratuvchanlikka nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O‘quvchilar tasviriy san’at darslarida rang, shakl, kompozitsiya va obrazlar orqali dunyoni idrok etishni o‘rganadilar. Shu jarayonda ularning estetik didi, badiiy tafakkuri va hissiy madaniyati rivojlanadi.

Zamonaviy ta’limda estetik tarbiya jarayonini tashkil etish faqatgina badiiy mahoratni o‘rgatish bilan chegaralanmaydi. U o‘quvchilarning dunyoqarashini, hissiyotlarini, ma’naviy ehtiyojlarini ham shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, san’at ta’limi o‘quvchilarda tabiat go‘zalligini, inson mehnatining nafisligini, milliy qadriyatlarimizdagi estetik jihatlarni chuqur anglash imkonini beradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da ham yoshlarni estetik jihatdan tarbiyalash, ularni san’atga, madaniyatga, go‘zallikka oshno etish dolzarb vazifa sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, tasviriy san’at darslari o‘quvchilarning estetik tarbiyasini amalga

o'shishda, ularning didini, badiiy tafakkurini va ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Estetik did insonning go'zallikni anglash, uni qadrlash va o'z hayotida ifoda etish qobiliyatini belgilovchi eng muhim ma'naviy-ruhiy xususiyatlardan biridir. Shaxsda estetik didning shakllanishi uning badiiy idroki, hissiyati, tasavvuri va fikrlash darajasiga chambarchas bog'liqdir. Ta'lim jarayonida estetik didni shakllantirishda tasviriy san'at fani alohida o'rin tutadi, chunki u insonni bevosita go'zallik dunyosiga olib kiradi va unda estetik qadriyatlarni his etish ko'nikmasini hosil qiladi.

Tasviriy san'at darslarida o'quvchilar ranglar uyg'unligi, kompozitsiya, nisbat, shakl va chiziq kabi badiiy vositalar orqali atrof-muhitni estetik idrok etishni o'rganadilar. Bu jarayon o'quvchilarda go'zallikka nisbatan ijobiy munosabatni, estetik ehtiyojni shakllantiradi. Ular san'at asarlari orqali nafaqat tashqi go'zallikni, balki ma'naviy go'zallikni ham tushunib yetadilar. Har bir rasm, haykal yoki badiiy obraz o'quvchida hayotga, inson mehnatiga, tabiatga nisbatan yangi estetik munosabatni shakllantiradi.

O'quvchilarda estetik didni rivojlantirish jarayonida o'qituvchining roli juda muhim. O'qituvchi nafaqat texnik mahoratni o'rgatadi, balki san'at orqali tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi, o'quvchining ichki dunyosini boyitadi, uning badiiy didini shakllantiradi. Shu maqsadda dars jarayonida o'qituvchi o'quvchilarni mashhur rassomlarning asarlari bilan tanishtiradi, milliy san'at namunalari asosida tahliliy suhbatlar tashkil etadi. Bu esa o'quvchilarda san'at asarlarining mazmunini tushunish, undagi estetik va axloqiy g'oyalarni his etish ko'nikmasini hosil qiladi.

Estetik tarbiyaning samaradorligini oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, **"klaster"**, **"aqliy hujum"**, **"badiiy tahlil"** kabi interfaol metodlar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini faollashtiradi, san'at asarini mustaqil tahlil qilish, o'z fikrini estetik nuqtai nazardan asoslab berish imkonini yaratadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida san'at asarlarini 3D formatda tahlil qilish, virtual muzeylarga sayohat uyushtirish o'quvchilarni san'atga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi.

Tasviriy san'at darslarida estetik tarbiyani amalga oshirishda **milliy qadriyatlarga** tayanish ham juda muhim. Xalq amaliy san'ati namunalarini o'rganish, naqsh va ornamentlarning ramziy ma'nosini tahlil qilish, milliy liboslar, uy jihozlari, hunarmandchilik mahsulotlaridagi badiiy ifodani o'rganish orqali o'quvchilar o'z milliy merosiga hurmat bilan qarashni o'rganadilar. Bu jarayon ularning estetik didi bilan birga ma'naviy dunyosini ham boyitadi.

Estetik didni shakllantirishda tasviriy san'atning yana bir muhim jihati – **inson hissiyotlariga bevosita ta'sir etishidir**. San'at asari so'zsiz, lekin chuqur ma'noga ega

vosita sifatida o'quvchining ruhiyatiga kirib boradi. Masalan, peyzaj asarlari tabiat go'zalligini his etishga o'rgatsa, portretlar inson siyrati va xarakterining badiiy talqinini beradi, natyurmort asarlari esa kundalik hayotdagi go'zallikni anglashni o'rgatadi.

Psixologik-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, estetik didning shakllanishi o'quvchining idrok, diqqat, tafakkur, hissiyot va tasavvur jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli, tasviriy san'at darslari jarayonida o'qituvchi har bir o'quvchining individual hissiy qabul qilish xususiyatini inobatga olishi zarur. Bunda o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos mashg'ulot turlari – ranglar bilan ishlash, shakl yasash, obrazli fikrlash, tabiatdan rasm ishlash kabi topshiriqlar samarali natija beradi.

Estetik didni shakllantirishda darsdan tashqari faoliyat ham katta ahamiyat kasb etadi. San'at to'garaklari, ko'rgazmalar, ijodiy tanlovlar o'quvchilarda san'atga muhabbatni mustahkamlaydi. Ular o'z ijod mahsulini namoyish etish orqali o'ziga ishonch hosil qiladi, estetik baholash madaniyati rivojlanadi. Shuningdek, bunday faoliyat o'quvchilarni jamoada ishlash, badiiy muloqot qilish, o'z fikrini badiiy tarzda ifodalashga o'rgatadi.

Shovdirov S.A.ning ilmiy tadqiqotlarida ham ta'kidlanganidek, tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning **sohaviy kompetensiyalarini** shakllantirish estetik tafakkur rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Unga ko'ra, o'quvchi san'at asarini faqat chizish jarayoni sifatida emas, balki badiiy mazmunni tushunish, his etish va baholash jarayoni sifatida idrok etishi kerak. Bu yondashuv o'quvchilarning estetik didini chuqurroq shakllantiradi, ularni go'zallikka ongli munosabatda bo'lishga o'rgatadi.

Bugungi raqamli davrda estetik tarbiya vositalari ham yangilanmoqda. Raqamli ilovalar, grafik dasturlar, virtual muzeylar, onlayn rassomchilik platformalari orqali o'quvchilar san'at asarlari bilan interfaol muloqotda bo'lish imkoniga ega. Bu esa ularning badiiy idrokini kengaytiradi, estetik baholash mezonlarini rivojlantiradi. Biroq bu jarayon an'anaviy san'at darslarini inkor etmaydi, balki ularni zamonaviy texnologiyalar bilan boyitadi.

Estetik tarbiyaning samarasi o'quvchilarning kundalik hayotdagi munosabatlarida, kiyinish madaniyatida, nutqida, atrof-muhitni asrashga bo'lgan e'tiborida ham namoyon bo'ladi. Demak, tasviriy san'at darslari orqali shakllantirilgan estetik did faqat san'atga emas, balki shaxsning umumiy madaniyatiga ijobiy ta'sir etadi.

Shunday qilib, tasviriy san'at o'quvchilarda estetik didni rivojlantirishning eng samarali vositasi hisoblanadi. Bu jarayon orqali o'quvchi go'zallikni ko'ra olishni, uni qadrlashni va o'z hayotida ifoda etishni o'rganadi. Estetik did esa o'z navbatida o'quvchining ichki dunyosini boyitadi, uni ma'naviy barkamol shaxs sifatida kamolga

yetkazadi. Shu sababdan tasviriy san'at fanini o'qitishda estetik tarbiyani ustuvor yo'nalish sifatida shakllantirish – har bir pedagogning muhim vazifasidir.

O'quvchilarda estetik didni shakllantirish jarayonida tasviriy san'at fani o'zining tarbiyaviy, ma'naviy va ijodiy ta'siri bilan alohida o'rin tutadi. San'at vositasida o'quvchilar go'zallikni anglash, uni qadrlash va hayotda qo'llash ko'nikmasini hosil qiladilar. Bu jarayon nafaqat ularning badiiy idrokini, balki ma'naviy-axloqiy fazilatlarini ham shakllantiradi.

Tasviriy san'at darslari orqali o'quvchilar rang, shakl, kompozitsiya, obraz kabi badiiy vositalar yordamida atrof-muhitni estetik jihatdan idrok etishni o'rganadilar. Shu bilan birga, ularning go'zallikka bo'lgan ehtiyoji ortadi, his-tuyg'ulari noziklashadi va badiiy didi rivojlanadi. O'qituvchining metodik yondashuvi, darsda milliy qadriyatlar, xalq amaliy san'ati elementlaridan foydalanish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash estetik tarbiyaning samaradorligini yanada oshiradi.

Shovdirov S.A.ning ilmiy izlanishlarida qayd etilganidek, san'at ta'limida o'quvchilarni kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish estetik tafakkur, ijodiy fikrlash va badiiy idrokni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa yosh avlodni nafaqat badiiy jihatdan, balki ma'naviy barkamol, estetik madaniyatli shaxs sifatida voyaga yetkazishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, tasviriy san'at darslarida estetik tarbiya berish o'quvchilarning hayotiy qarashlarini, madaniy qadriyatlarini va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda beqiyos ahamiyatga ega bo'lib, ularni jamiyatda faol, estetik didli, barkamol insonlar sifatida shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавдиров С. А. **Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности** // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. **Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons** // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. **Analyzing the sources and consequences of atmospheric pollution: A case study of the Navoi region** // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. **Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology** // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268, No. 1. – P. 070035.
5. Шавдиров С. А. **Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик**

жихатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.

6. Shovdirov S. A. **Tasviriy san’atni o’qitishda o’quvchilarning sohaga oid o’quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari** // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.

7. Ibraimov X., Shovdirov S. **Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students** // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2, No. B10. – P. 192–198.

8. Шавдиров С. А. **Изобразительному о. и прикладному искусству** // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – P. 84–85.

9. Shovdirov S. **Tasviriy savodxonlikka oid o’quv kompetensiyalarni shakllantirishda o’quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o’rgatish** // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Vol. 3, No. 12. – P. 193–196.

10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. **Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in the Process of Teaching Fine Arts** // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4, No. 3. – P. 60–66.

11. Karimov I. A. **Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch**. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

12. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining ***“Ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to’g’risida”***gi PQ-5712-son qarori. – Toshkent, 2019.

13. To’xtayev A. **Tasviriy san’atni o’qitish metodikasi**. – Toshkent: O’qituvchi, 2020.

14. Hasanov B. **Estetik tarbiya va badiiy idrokning psixologik asoslari**. – Toshkent: Fan, 2021.

15. Qodirova M. **San’at ta’limida estetik didni rivojlantirish usullari**. // *Pedagogika va innovatsiya jurnali*. – 2023. – №2. – B. 55–61.